

Nadezhda Yankovska

(Bulgaria, Sofia, Institute for Historical Studies – Bulgarian Academy of Sciences)

The Scientific Conference *East – West: Religions, Centres and Peripheries*

Abstract: This article provides an overview of the Scientific Conference *East – West: Religions, Centres and Peripheries* organised by the Centre for the Study of Religions at Sofia University St. Kliment Ohridski and the Institute for Historical Studies at the Bulgarian Academy of Sciences. The interdisciplinary forum was held on 19 and 20 October 2023 in Sofia and was attended by 32 university professors, scientists and young researchers.

Keywords: scientific conference, religion, centre – periphery, East – West

Надежда Янковска

(България, Институт за исторически изследвания при Българската академия на науките)

Научна конференция „Изток – Запад: религии, центрове и периферии“

На 19 и 20 октомври 2023 г. в Големия салон на Института за исторически изследвания (ИИСТИ) при Българската академия на науките се проведе научна конференция „Изток – Запад: религии, центрове и периферии“. Събитието беше осъществено в рамките на проект „Религия, център и периферия: Изтокът в Европа, Европа в Изтока“ на Центъра за изследване на религиите, подкрепен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, и организирано съвместно с Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. Организационният комитет беше под председателството на доц. д-р Надя Филипова (СУ „Св. Климент Охридски“ и ИИСТИ, Българска академия на науките), с членове проф. д.ф.н. Пламен Макариев (СУ „Св. Климент Охридски“), доц. д-р Галина Евстатиева (СУ „Св. Климент Охридски“), доц. д-р Елена Костова (ИИСТИ, Българска академия на науките) и докторант Ана Минчева (СУ „Св. Климент Охридски“). Научният съвет беше представен от проф. д-р Симеон Евстатиев (СУ „Св. Климент Охридски“), проф. д-р Даниел Вачков (ИИСТИ, Българска академия на науките) и проф. д-р Илияна Марчева (ИИСТИ, Българска академия на науките).

Участие във форума взеха университетски преподаватели, учени и млади изследователи от СУ „Св. Климент Охридски“ (Университетски център за изследване на религиите, Център за източни езици и култури, Философски факултет, Исторически факултет, Факултет по класически и нови филологии, Факултет по славянски филологии), Институтът за исторически изследвания и Институтът за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките.

Конференцията се проведе в рамките на два дни, а представените от участниците доклади бяха разпределени в една уводна и 10 тематични пленарни сесии. Специфичните наименования на отделните сесии, заложили при изграждането на структурата на дневния ред, позволиха целенасоченото заобикаляне на строго хронологичните и пространствено-териториални принципи, измествайки по този начин тематичния фокус върху характеристики, различни от обичайните. Прилагането на този оригинален подход направи възможно обединението по групи на доклади, които на пръв поглед имаха слаба връзка помежду си. Това предизвикателство насърчи търсенето в дълбочина на свързващите

елементи между отделните сюжети в представените изследвания и можеше да бъде почти изцяло проследено в хода на конференцията.

Уводната сесия, озаглавена *История и теория*, беше открита от доц. д-р Надя Филипова. Тя отправи приветствие към участниците в конференцията от името на проф. д-р Даниел Вачков, в което беше подчертано значението на подобен тип форуми на хуманитаристиката за взаимното обогатяване на участниците с идеи, концепции и факти от различни тематична полета.

Ръководителят на Центъра за изследване на религиите и на Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ проф. д-р С и м е о н Е в с т а т и е в постави началото на научната работа. Той въведе темата за пресечните точки между религия, център и периферия, въз основа на конкретни примери от историята на отношенията между „централната арабска зона“ на исляма и Западна Африка. Проф. Евстатиев предложи концептуализация на дихотомията „център – периферия“ в три аспекта: пространствен, исторически и съвременен. За тази цел той насочи вниманието си върху конкретния случай със западноафриканската „ислямска периферия“ на арабите през погледа на изтъкнатия мюсюлмански учен пътешественик Ибн Батута (1304–1368), като разгледа напрежението между идеите за „ислямизацията на Африка“ и „африканизацията на исляма“. Акцентът беше поставен върху социалните и доктринални измерения на наблюденията на Ибн Батута върху ислямските практики в Мали, отличаващи се със забележително високо ниво на религиозна отдаденост, но намиращи се в противоречие с ислямския закон (шариат). Проф. Евстатиев посочи, че тези наблюдения служат като важен пример, вдъхновил някои религиозни изисквания, поставени по-късно от войнствени мюсюлмански движения и лидери в Западна Африка, сред които и Усман дан Фодио (1754–1817), чийто джихад срещу Хаусаланд през XVIII и XIX век води до изграждането на Халифата Сокото (1804–1903). По този начин бяха разкрити пропускливите граници между „център“ и „периферия“ в ислямската история.

Проф. д.ф.н. Г е о р г и К а п р и е в от катедра „История на философията“ към Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ проследи нагласите на човека, населяващ българските земи, с оглед на неговото схващане за център и самополагането му като периферия. Той посочи основните нагласи, които следват от това самочувствие, стоящи в основата на индивидуализма (със специфичното му оцеляване) и дистанцирането от поемането на политическа отговорност. Проф. Каприев допълни, че религиозната самоопределеност в такава ситуация се легитимира негативно: чрез мълчанието за сакралното.

Проф. д.и.н. И л и я И л и е в от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките разгледа българо-византийските църковни отношения в края на XII – началото на XIII в. Той обърна внимание на дълбокия катаклизъм във Византийската църква след падането на Константинопол в ръцете на латинците и разслоението ѝ по периферията на някогашната ромейска империя с нови центрове – Епир и Никея. Акцентът беше поставен върху все по-усложняващите се отношения между двете български църкви (Охридската и Търновската архиепископия) и някогашния византийски център (константинополския патриарх в изгнание). Проф. Илиев отбеляза постепенното влизане на Епирската църква в орбитата на Охридската архиепископия на „цяла България“, получила в лицето на Димитър Хоматиан политическа подкрепа от епирския деспот, провъзгласил се за солунски император, Теодор Комнин. Докладът завърши с ключовата битка при Клокотница от 1230 г. и последвалото преминаване на двете български църкви като територии и паство под егидата на българския цар Иван Асен II.

Първата сесия под надслов *Между Изтока и Запада* с водещ проф. д-р Симеон Евстатиев започна работа с доклада на проф. д.ф.н. И р е н а К р ъ с т е в а от Катедра „Романистика“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. В своя анализ, посветен на западното схващане на източната религиозност, тя разгледа конкретно въпроса за ведическото жертвоприношение според италианския писател Роберто Каласо (1941–2021). Проф. Кръстева се фокусира върху връщането на Каласо към първоизточника на мита за сътворението, продиктувано от амбицията му да пренапише разказа за произхода на индоевропейската цивилизация, без обаче да има систематизиращи или историцистки претенции и без да изказва хипотези за филогенезиса на западните религии въз основа на източните. В хода на изложението беше посочено, че Каласо открива в началата на дхармичната религиозност не само осъзнаването на първенството на ума, но и взаимоотношението между единственото и неговите подобия, и то преди всичко в жертвоприношението. В заключение проф. Кръстева подчерта, че писателят схваща жертвоприношението не като социална инстанция, която канализира агресивните нагони на общността, а като метафизична форма, чрез която се осъществява общуването с божественото, и вижда основната му функция в съединяването на разделените себе си (*атман*) и аз (*ахам*).

Втория доклад в рамките на сесията изнесе проф. д.и.н. Й о р д а н П е е в от Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Той засегна развитието на шестте главни културни зони в Дома на исляма – арабска, персийска, тюркска, Черна Африка, Индийска и Югоизточна Азия – през призмата на възгледите на британския историк Арнълд Джоузеф Тойнби (1889–1975). Проф. Пеев отбеляза, че в хода на историята в тези зони се създава цивилизация, дело на многобройни раси и народи, етноси и племена, основана върху същността, съдържанието и предписанията на исляма и носеща неговото име. В изследването бяха разгледани и основните връзки на някои местни цивилизации с културните зони в Дома на исляма.

Последният доклад от първата сесия беше представен от д-р А н е л и я С т о я н о в а. Той е осъществен благодарение на Националната научна програма „Млади учени и постдокторанти – 2“ (РМС 206/07.04.22), в рамките на проект към Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. Д-р Стоянова обърна внимание на централното значение на периферията, акцентирайки конкретно върху една от конфликтните зони между Хабсбурги и Османци през Ранното ново време (XVI–XVII в.) – унгарската военна граница. В хода на изложението бяха представени два аспекта на значението на периферната и за двете империи гранична територия в годините след края на Дългата турска война (1593–1606). От една страна, беше разгледан проблемът около излъчването на погранична комисия, съставена от представители на императора и султана, която цели да прокара твърдо установена гранична линия. От друга страна, беше обърнато внимание на това, как възприемането на двете империи за равнопоставени след мирния договор от Зитва Тьорок (1606) придава ново церемониално значение на границата при стремежа за демонстрация на тази равнопоставеност.

Втората пленарна сесия протече под наименованието *От Европа до Индия: център и периферия в исляма и хиндуизма* с водещ проф. д.ф.н. И р е н а К р ъ с т е в а. В доклада си за ведическите ритуали през XX и XXI век проф. д-р М и л е н а Б р а т о е в а от Центъра за изследване на религиите и Катедра „Класически изток“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ съсредоточи вниманието си върху тяхната национална и транснационална значимост. Тя посочи тенденцията към своеобразно възраждане на древната ведическа ритуална практика (*яджна*) в Индия от

60-те години на XX в. и особеното ѝ засилване от 80-те години до днес. Проф. Братоева подчерта, че тези „периферни“ ритуали се вместили по един виртуозен начин в матрицата на „централната“ хиндуистка *пуджа* и паралелно с това започват да се разпространяват на Запад, в чужд за тях културен и идеен контекст, и да „завоюват“ нови географски територии на влияние. В доклада беше обърнато специално внимание на произтичащите от тези два процеса важни въпроси, свързани най-общо с голямата тема за измеренията на диалога между Изтока и Запада днес, с модернизацията на религиозния процес в контекста на глобализацията, с развитието от партикуларизъм към универсализъм и т.н.

Гл. ас. д-р С т о я н Д о к л е в от Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ представи визията на европейския интелектуалец от ислямски произход Тарик Рамадан за европейски ислям в контекста на масовата миграция на мюсюлмани в Европа – тенденция, поставяща все по-настойчиво въпроса за тяхното пълноценно включване в западните общества. Д-р Доклев отбеляза, че именно безпрецедентното смесване на демографски маси дава основание на Рамадан да оспори като вече неадекватна традиционната ислямска бинарна представа за света като поделен на „дом на мира“ (мюсюлманските общества) и „дом на войната“ (останалата част от света). В изследването бяха разгледани възгледите и аргументите на Рамадан за необходимостта от възникването на европейски ислям – абстрахиран от елементите на „арабската и/или азиатска култура, традиция и облекло“ и сведен до универсални принципи – и същевременната му претенция да зададе нов „прочит“ на исляма и за мюсюлманските „центрове“.

Третата сесия с водещ доц. д-р Надежда Александрова започна работа под надслов *Преплетени истории на религиозното и политическото въображение*. Доц. д-р Г а л и н а Е в с т а т и е в а от Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ представи доклад, посветен на перцепциите на едно от проблемните ядра в ислямската есхатология, свързано с буквалното или символично тълкуване на образите на райските девиси *хурии*. Доц. Евстатиева посочи, че за разлика от много други аспекти на ислямската доктрина, есхатологията изначално съдържа по-емоционална и чувствена сакрална образна система, поради което се превръща в богат източник на мотиви и алюзии за разгърналите се интерпретации в религиозната традиция. В хода на изложението бяха разгледани формираните от страна на класическата ислямска екзегеза представи и периферийните за исляма западноевропейски художествени перцепции по времето на Романтизма на недостатъчно ясно дефинираните образи на райските *хурии*. Чрез този сравнителен анализ на възприятия от мюсюлманите и от външния за исляма Друг беше потърсен по-нюансиран подход към разбирането на религията като фактор във взаимоотношенията между арабския свят и Европа.

Доц. д-р С а ш к а Г е о р г и е в а от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките базира своя доклад върху контактите, осъществени между две периферии в края на XIII в. – Златната орда като периферия на исляма и България като периферия на Византийската православна общност. В изследването беше описано пребиваването на българския престолонаследник Теодор Светослав и неговата сестра в двора на татарския предводител Ногай, където двамата представители на средновековния християнски български елит са принудени да прекарат 15 години в коренно различна религиозна и културна среда. Опирайки се на наличните извори, свързани с този период, доц. Георгиева потърси отговор на въпроса дали контактите между двете периферии са в същността си сблъсък или среща, т.е. имало ли е „културен шок“ през XIII в.

Пленарната сесия приключи с доклада на гл. ас. д-р Франческо Дал'Альо от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките за преждията на българските и папските легати по време на техните пътувания между Рим и Търново в началото на XIII век с цел установяване и поддържане на отношенията между двете държави и църкви. Д-р Дал'Альо подчерта, че тези пътувания често са много рисковани не само поради общите трудности, свързани с пътищата в „периферна“ Европа през Средновековието, но и поради опитите на Византия и Унгария да саботират преговорите между българския цар и папата. В заключение беше отбелязано, че посочените изпитания за дипломатите от църковните структури на двете страни не успяват да попречат на влизането на българската „периферна“ църква под юрисдикцията на „центъра“ Рим, а създаденият „мост“ между Изтока и Запада остава стабилен в продължение на няколко десетилетия и има забележителни последици за политиката и културата на Българското царство.

Четвъртата сесия, озаглавена *Идентичности, религия и геополитика*, с водещ доц. д-р Галина Евстатиева беше открита с доклада на проф. д-р Илияна Марчева от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. Анализът акцентира върху особеностите на отношенията между НРБ и СССР като периферия и център по време на Студената война. Проф. Марчева разгледа политическите и икономическите отношения между двете страни с оглед теорията за „периферния капитализъм“ на Иван Беренд и Дьорд Ранки. Беше уточнено, че тази теория, приложена не само по отношение на индустриалното развитие през дългия XIX век (1780–1914), но и спрямо индустриализацията през XX век, позволява да се интерпретират отношенията между СССР и НРБ като противоречиви, дихотомни и непостоянни с оглед статуса им на център и периферия. Проф. Марчева подчерта, че тази двусмисленост се дължи на резултатите от посочените отношения за догонващата индустриална модернизация, осъществила се в България по време на Студената война.

Гл. ас. д-р Георги Герджиков от Катедра „Философия“ на Философския факултет на Софийския университет представи своето изследване за теологическите предпоставки на политическите възгледи. Той разгледа въпроса за стремежа на западната модерност към секуларизация на политическите процеси и сблъсъка на тази амбиция с твърдението на Карл Шмит за теологическия произход на политическите понятия. Д-р Герджиков обърна внимание, че възгледите на Шмит дават тласък на богатото поле на „политическата теология“, позволяващо по-добра ориентация в глобалните процеси и преосмисляне на културно-исторически тенденции, които показват способността на светогледни идеи, родени в политическата периферия, да влияят на центъра и да го трансформират в дългосрочен план.

В последния доклад от пленарната сесия д-р Азиз Назми Шакир от Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ разгледа формите на самоидентификация сред мюсюлманските общности в България според данните от официалните преброявания на населението в периода 1992–2021 г. Той обърна внимание на наблюдаваните при анализа на тези данни необичайни динамики сред мюсюлманските общности в страната. Според д-р Шакир те произтичат от преферирана самоидентификация и не отразяват реални промени в етническо или професионално отношение, а са следствие от специфични нагласи в обществото, включително регионални партийни политики. В опит да проследи влиянието на нагласите в обществото върху самоидентификацията на мюсюлманското население д-р Шакир конституира исляма (в смисъла на религиозна идентичност по модела на милетската система от османския период) като „централна“ самоидентификация, а

припознаваните от мюсюлманите конфесионални и етнически общности – като „периферни“.

Петата пленарна сесия – *Пространствени и нормативни аспекти на връзките между център и периферия*, с водещ доц. д-р Гергана Русева, постави началото на втората част от научната конференция. Централно място в доклада на доц. д-р Пенка Данова от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките заемаха религиозните възгледи на венецианеца Николо Манучи (1638–1717), формиран по време на пътешествието му в мултиетническата и мултирелигиозна Индия, по това време управлявана от династията на Великите моголи. Доц. Данова засегна възприятието на сведенията в мемоарите на Манучи, изданията и рецепцията им в Европа в началото на XVIII в. Тя постави акцент върху два момента – подготовката на Манучи за приемането на една различна действителност в началото на неговото пътуване (1653–1656) и вече десетилетния му опит в Индия. В хода на изложението бяха извършени някои сравнения между оригиналния текст на мемоарите и френското издание на част от тях. Беше представено и „пиратско“ венецианско издание от 1735 г., което досега не е било обект на изследване от специалистите.

В доклада на гл. ас. д-р Кръстьо Йорданов от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките бяха разгледани проблемите във взаимоотношенията между централната османска власт и провинциалната организация на войнушката институция в Румелия през „класическия период“ на Османската империя (XVI–XVII в.). Д-р Йорданов обърна внимание на включването във войнушката организация през първата половина на XVI в. освен на християни, и на мюсюлмани – наследници на войнуци, приели исляма. В изследването беше изтъкнато постепенното „изчезване“ на тези мюсюлмани от списъците на редовите войнуци, което според д-р Йорданов се дължи на предпочитанието на централната власт да поддържа християнския и българския етноконфесионален състав на войнушкия корпус, докато средният и висшият команден състав остават мюсюлмански. Не на последно място, беше посочен и проблемът с честите отклонения на войнуците от служба, особено при зачестилите военни походи по времето на султан Сюлейман Великолепни.

Докторантката в Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ Ана Минчева представи доклад, разкриващ редица доказателства за употребата на вино в мюсюлманския свят, въпреки ясно установена норма в класическия ислям, според която консумацията на алкохолни напитки е сред най-тежко наказуемите грехове. Чрез анализ на връзката между религиозната норма и социалната практика на различни мюсюлмански общности на Балканите, докторантката разгледа възприемането на възбраната върху консумацията на алкохол в този „периферен“ спрямо „централната арабска зона“ на исляма регион.

Водещ на шестата поред сесия под заглавие *Скритото и откритото: Преобразования между периферията и центъра* беше проф. д.ф.н. Пламен Макариев. В първия от серията доклади доц. д-р Гергана Русева – ръководител на Катедра „Класически изток“ към Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет, разгледа централизацията на идеята за спасителя в Индия. Тя отбеляза подкопането на водещата социално-религиозна роля на брахманите през ранните векове от новата ера в резултат на възхода на будизма и джайнизма, както и поради последователните нашествия в северозападната част на Индийския субконтинент. Акцентът в доклада беше поставен върху предсказанието за спасителя Калки от Шамбхала, призван да възвърне мо-

гъществото на брахманите. В този контекст беше проследена еволюцията на една сравнително периферна идея в брахманизма, която се утвърждава и постепенно придобива централно значение в хиндуизма, не без активното влияние от страна на монотеистичните религии.

В своя доклад гл. ас. д-р И в а н Д ю л г е р о в от Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ се фокусира върху Корана като знание, разкривано чрез „ясни“ и „неясни“ за човека знаци. Изследването анализира конкретен кратък, но много показателен, кораничен пасаж – Кор. 7:3, доколкото според д-р Дюлгеров различните му интерпретации участват в изграждането на разделителни линии между основни направления в исляма. В тази връзка бяха разгледани и ключови тълкувателни трудове – средновековни и съвременни (с реформаторски заряд).

Докторантът от Историческия факултет на Софийския университет М а р т и н Ч о р б а д ж и й с к и представи своето изследване за нарастващата роля на исляма в Малта в резултат на повишеното ниво на миграция в годините след Арабската пролет. Той подчерта силното въздействие на вълната от протестни движения в Близкия изток върху тази страна поради положението ѝ на европейска периферия и външна граница на ЕС. В рамките на изложението беше представен преглед на историческото място на исляма в Малта и на наличните статистически данни за мюсюлманите в страната след 2010 г. Докторантът обърна специално внимание на определени прояви на малтийските мюсюлмани, предизвикващи противоречиви оценки в традиционно католическото малтийско общество.

Седмата пленарна сесия на тема *Ереси, маргиналност и транснационализъм* с водещ проф. д-р Илияна Марчева започна работа с доклада на доц. д-р Надежда Александрова от Катедра „Българска литература“ към Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Доц. Александрова изтъкна влиянието, което оказва книгата на английския дипломат Пол Рико „Сегашното състояние на Османската империя“, по-специално главата за ересите, върху труда на молдовския автор Димитрие Кантемир „Книга систима и религия мухаммеданския“ (1722) и неговия български превод от Софроний Врачански (1805). Акцентът беше поставен върху факта, че Кантемир цитира Пол Рико както в уводната част на главата, така и при изброяването на различните учения в исляма, но без да посочва източниците си. Доц. Александрова добави, че на свой ред Софроний Врачански прави свои адаптации, които са по-скоро композиционни, отколкото съдържателни. В заключение тя отбеляза, че стратегията на Кантемир да прикрива многобройните източници, които ползва, осигурява резонирането на изненадващи гласове като този на Пол Рико в труда на българския книжовник от началото на XIX век.

Гл. ас. д-р Й е л и с Е р о л о в а от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките представи етноложко проучване, реализирано в периода 2021–2023 г., сред ромите мюсюлмани емигранти и техните останали в България роднини от различни селища в североизточната част на страната. Д-р Еролова разгледа настъпилите културни промени и повишаването на качеството на живот на ромите през последните 20 години вследствие на трудовата емиграция и успешната им адаптация в различни европейски страни. Тя обърна внимание на случаите, в които ромите емигранти утвърждават религиозността си като вяра, практика и поведение, и започват все по-активно да предоставят помощ и дарения по различни поводи в рамките на общността си в България, а и извън нея. Д-р Еролова заключи, че по този начин ромите емигранти утвърждават родните си места и махали като социални и културни ‘центрове’, променяйки разбиранията за тяхната „периферност“ и маргиналност.

Сесията беше закрыта с доклада на гл. ас. д-р С и м о н а С а м у и л о в а от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките, засягащ износа на демокрация по американски модел в България през 90-те години на ХХ век посредством Националния фонд за демокрация (National Endowment for democracy). В хода на изложението тя разгледа дейността на Фонда за демокрация като едно от измеренията на „американизацията“, а неговите програми – като третия основен елемент на публичната дипломация на САЩ след информационните и културно-образователните програми, известни в документите на Държавния департамент с термина „политическо действие“ (political action).

Осмата сесия на Конференцията се проведе под наименованието *Религии и публична сфера*, а неин водещ беше доц. д-р Пенка Данова. Проф. д.ф.н. Пламен Макариев от Центъра за изследване на религиите и Катедра „Философия“ към Философския факултет на Софийския университет представи изследване от постсекуларистка гледна точка на проблема за легитимирването в публичната сфера на православно мотивирани позиции по обществено значими въпроси. Конкретно бяха разгледани разликите в начина на комуникиране с обществеността посредством интернет от страна на институциите на Българската православна църква („центъра“) и от страна на „редови“ християни – свещенослужители и миряни („периферията“). Представени бяха установилите се в рамките на постсекуларистката парадигма критерии за легитимираща публична комуникация и два прецедента за тяхно прилагане – в трудове на Джон Ролс и Юрген Хабермас. Проф. Макариев заключи, че приложени към публичните оценки на три проблематични от християнска гледна точка обществени явления – гейпарадите, авангардните репродуктивни технологии и обучението по религия в училище, тези критерии показват, че комуникирането с обществеността е значително по-конструктивно на „периферно“, отколкото на „централно“ равнище.

Гл. ас. д-р И н н а М а н а с и е в а от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките разгледа въпроса за автономията на украинската църква в отношенията между Царство България и Украинската държава след подписването на Брест-Литовския мирен договор между Украйна и Централните сили в началото на 1918 г. Д-р Манасиева постави акцента върху активното участие на българския дипломатически представител Иван Шишманов в дебатите в подкрепа на автономията на украинската църква, включващо провеждането на редица срещи както с украинските власти, така и с представителите на съюзническите държави в Украйна.

Темата на последния доклад от шестата сесия беше насочена към конверсията като преминаване от периферия в център. В този контекст изследването на ас. Е к а т е р и н а К р а с и м и р о в а от Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ проследи забележителния живот между Изтока и Запада на изтъкнатия представител на Арабското възрождение от Леванта Ахмад Фарис аш-Шидяк (1805–1887). Ас. Красиминова се фокусира върху редицата конверсии на аш-Шидяк – преминаването му от католицизъм (маронитска църква) през протестантство (евангелизъм) към ислям – следвани и от физическото му преместване от един политико-географски регион в друг.

Предпоследната сесия, носеща тематичното заглавие *Глобални центрове и трансрегионални взаимодействия*, с водещ доц. д-р Надя Филипова беше открита с доклада на доц. д-р Е л е н а К о с т о в а от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. Основният акцент в проучването беше поставен върху завещанието на дубровнишкия капелан Стефан Джурашевич, резидирал в София в края на

XV в. и участвал в живота на рагузката общност, установила се трайно из българските предели. Чрез анализ на този исторически извор доц. Костова разкри широката ангажираност на дубровнишкия капелан – на първо място неговите църковно-религиозни задължения, както и ангажименти, свързани с уреждането на различни частно-правни и финансови отношения, възникнали из балканските предели, и в частност – в София, чието уреждане следва да се разреши след неговата смърт.

Гл. ас. д-р **Надежда Янковска** от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките представи изследване, осъществено благодарение на Националната научна програма „Млади учени и постдокторанти – 2“ (РМС 206/07.04.22). Тя се фокусира върху дейността на Източния блок в Африка през 60-те и 70-те години на XX век като част от по-широката проблематика, свързана с борбата на двата противостоящи центъра (Изока и Запада) за влияние в периферията (Третия свят) в периода на Студената война. Акцентът беше поставен върху значителното нарастване на военната помощ и сътрудничество с редица африкански държави и движения от началото на 70-те години на XX в., което наред с благоприятната за Източния блок международна обстановка и демонстрираната подкрепа за общите африкански стремежи позволява на СССР да разшири чувствително влиянието си на континента.

В своя доклад, разглеждащ ролята на „периферията“ за икономическото развитие на „центъра“, ас. д-р **Мирена Митова** от Института за исторически изследвания при Българската академия на науките съсредоточи вниманието си върху въпроса за мястото на Третия свят в стратегията на САЩ. В доклада беше изтъкната ролята на Азия, Африка и Латинска Америка за икономическото следвоенно възстановяване на Западна Европа и за поддържането на стопанския потенциал на САЩ в условията на нов, двуполусен свят и разпадаща се колониална система. Фокусирайки се върху водещата роля на САЩ в Западния блок, вследствие на съхранената икономическа мощ, проучването проследи двете мащабни програми за оказване на външноикономическа помощ на Вашингтон – плана Маршал (1948–1951 г.) и програма „Точка четвърта“ (1949–1953 г.), чрез които се осигуряват доставки на дефицитни суровини и материали и пазар за американските и западноевропейските стоки.

Началото на последната, десета сесия, озаглавена *Реформи в периферията: Източна Европа и Арабският свят*, с водещ доц. д-р Елена Костова беше поставено с доклада на доц. д-р **Надя Филипова**, представител както на Катедра „Арабистика и семитология“ към Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, така и на Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. Доц. Филипова насочи вниманието си към „страничните ефекти“ на партньорството между Хафез Асад и Съветския блок. Тя подчерта всестранната помощ, оказвана от СССР и неговите източноевропейски съюзници на Сирия в подкрепа на амбицията на Хафез Асад да се утвърди като лидер в Близкия изток и да реформира „отгоре“ политическите, стопанските и социални структури на страната. В доклада беше разгледан въпросът: доколко многостранното сътрудничество между двата центъра – световния (Съветския блок) и регионалният (Сирия) – допринася за мобилизацията на ислямски организации и общности в Сирия от 60-те до началото на 80-те години на XX век, както и този, за визиите на ръководствата в Източния блок за подходящия подход спрямо ислямската опозиция срещу режима на Хафез Асад.

Последната сесия беше закрыта с докладите на младите изследователки **Пънар Вайд** и **Йоанна Стоянова**, обучаващи се в магистърска програма „Близкоизточни изследвания с арабски език“, специалност „Арабистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Те пред-

ставиха своите изследвания върху отделни аспекти на политическите и обществени процеси в Тунис. Пънар Ваид засегна особеностите на женския активизъм и развитието на феминистките идеи в тази страна след Жасминовата революция от 2011 г. Тя направи кратък обзор на историята на женските сдружения в Тунис и анализира явления като ислямски феминизъм и държавен (институционален) феминизъм, чиито основи са поставени от президента Хабиб Бургиба. В доклада бяха разгледани и политически процеси, имащи отношение към женския активизъм – възходът на ислямистката партия „Нахда“ непосредствено след Жасминовата революция и проектът за нова конституция на настоящия президент Кайс Саид. Пънар Ваид обърна внимание на дебатите в тунизийското общество за наследственото право и забраната на полигамията в Тунис, както и на отражението на политическата нестабилност в страната върху развитието на феминистката мисъл и дейността на женските сдружения.

Докладът на Йоанна Стоянова обхваща въпроса за арабския авторитаризъм в Магреба чрез съпоставянето на Тунис с останалите държави от региона (Либия, Мароко и Алжир). Сравнителният анализ между посочените страни беше извършен въз основа на степента на политически плурализъм във всяка от тях и на участието на военните в политическия живот. Наред с това бяха разгледани едни от най-разпространените теории за „трайния авторитаризъм“ в региона – ролята на исляма в политиката, племенната и патриархалната структура на обществата там, както и колониалното наследство. В хода на изложението беше очертан тунизийският политически опит от времето на управление на президента Хабиб Бургиба (1957–1987) до наши дни, с акцент върху събитията след 2011 г. и наблюдаваното авторитарно възраждане при настоящия президент Кайс Саид.

Докладите, представени в отделните сесии, предизвикаха въпроси и коментари, които продължиха и в общата заключителна дискусия. Високият научен стил и същевременно увлекателният наратив на посочените изследвания оставиха приятно впечатление у присъстващите. Несъмнено принос за това имаше и подчертаният интердисциплинарен характер на форума, благодарение на който участниците се възползваха от възможността да „прекрачат прага“ на своите тесни научни интереси и да вникнат в разнообразните измерения на дихотомията „център – периферия“.